



อิทานิ ตสส ภกวโต อรโหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส, ปรีนิพฺพานโต ปฏฺจาย, สคฺตวิสฺติสฺวจุจฺจรุตฺตร ปญฺจสตาธิกาณี, เทว สฺวจุจฺรสหสฺสาณี ปวตฺตมานาณี, ปจฺจุปฺปนฺนกาถวเสน มามฺมาสฺสฺส โสฬสฺมํ ทิณฺ, วารวเสน ครฺวาวโร โหติ, เอวํ ตสฺส ภกวโต ปรีนิพฺพานา, สาสนายุกาลคณนา สลฺลกุเขตฺตพฺพาคี.

พิจารณาเป็นองค์อันหนึ่ง ล้วนอุปสมบทจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยทรงประทานอุปสมบทด้วย พระวาจาว่า “เอหิภิกขุ จงเป็นภิกขุมา” เป็นองค์อันหนึ่งต่างได้มาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าโดยมิได้นัดหมายกันมาก่อนหรือใครเรียกให้มาเฝ้า แต่ได้มาเฝ้าด้วยความตั้งใจจะมาเฝ้าของแต่ละองค์เป็นองค์อันหนึ่ง และวันนั้นเป็นพระจันทร์เพ็ญแห่งเดือนมาฆะเช่นวันนี้เป็นองค์อันหนึ่ง พระ

แสดงความเคารพทางกาย มีกราบไหว้เป็นต้น และความเคารพทางวาจาด้วยการสวดสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย ดังที่ท่านทั้งหลายได้กระทำกันมาแล้ว และด้วยปฏิบัติบูชา การปฏิบัติตามพระธรรมที่ทรงสั่งสอน เริ่มด้วยการฟังธรรม อันแสดงอัมมะที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน เพราะจะต้องมีการฟัง การฟังนี้ก็รวมถึงการเรียนหรือฟัง แล้วก็ตั้งใจจำทรง พิจารณาเนื้อความของอัมมะที่ฟัง

สังจะที่เป็นความจริง เพราะฉะนั้น พระธรรมทั้งปวงจึงได้ประมวลอยู่ในพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างสมบูรณ์ พระคุณทุกข้อทุกบทของพระพุทธเจ้า ย่อมบังถึงพระธรรมอันบริสุทธิ์บริบูรณ์ ฉะนั้น พระธรรมนั่นเอง จึงเป็นสาระแก่นสารอันมีอยู่ในพระพุทธคุณทุกข้อทุกบท.

และเพราะพระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นผู้ค้นคว้า จนได้ทรงพบพระธรรมที่

อริยสังนี้ทั้งสิ้น โดยปริยายคือทางต่างๆ แม้ว่าจะเป็นการคำสั่งสอนที่ดูเหมือนเป็นทางโลก แต่ก็มีเนื้อหาอันนำไปสู่ความพ้นทุกข์ประกอบด้วย คำสั่งสอนที่น่าไปสู่ความพ้นทุกข์ดังนี้ ก็รวมอยู่ในอริยสังของพระพุทธเจ้าทั้งนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้อริยสังที่ทำให้ทรงพ้นทุกข์ได้สิ้นเชิงด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพราะฉะนั้น จึงได้พระนามว่าสัมมาสัมพุโธหรือสัมมาสัมพุทธะ ผู้ตรัสรู้เอง

และข้อที่ว่า ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง นั้น ก็ดังที่ได้ตรัสแสดงไว้ในปฐมเทศนาอันเรียกว่าธรรมจักร ว่า จักขุคือดวงตา ญาณคือความหยั่งรู้ ปัญญา คือความรู้ทั่วถึง วิชาคือความรู้แจ้ง อาโลกคือความสว่าง ได้บังเกิดผุดขึ้นแก่พระองค์ ในอัมมะที่มีได้เคยทรงสดับมาแล้วก่อน ว่านี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ และว่าทุกข์นี้ควร

หมายความว่า รู้ที่เป็นตัวสัญญาคือความจำหมายเท่านั้น แต่หมายถึงว่าจะได้ปฏิบัติได้ทั้งหมด ฉะนั้น จึงประมวลเข้ามา ที่ชื่อว่าตรัสรู้นั้น ย่อมประกอบด้วยญาณคือความหยั่งรู้ทั้ง ๓ อันได้แก่ สังจญาณ กิจจญาณ และกตญาณ สังจญาณนั่นก็คือรู้นิสัจจะคือความจริงในข้อนั้นๆ ดังที่ได้ตรัสแสดงไว้ว่า ทรงตรัสรู้นี้เป็นทุกข์จริง นี่เป็นสมุทัยคือเหตุให้เกิดทุกข์จริง นี่เป็นนิโรธคือ

อันทุกข์กับสมุทัยนี้เป็นสังจะในด้านทุกข์ ส่วนมรรคคือทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เมื่อรู้ว่าข้อนี้เป็นมรรคคือทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ก็ควรปฏิบัติทำให้มีขึ้นทำให้เป็นขึ้นในหนทางนั้น จึงจะพบกับความดับทุกข์ได้ เพราะฉะนั้น สังจะจึงมี ๒ ส่วน ส่วนที่ฟังละอันเรียกว่าปหานะ และส่วนที่เป็นภาวนาคือปฏิบัติ ทำให้มีขึ้นทำให้เป็นขึ้น ฉะนั้น กิจจญาณ รู้นอกข้อที่

ความดับทุกข์ นี้ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ก็นับว่าเป็นรอบหนึ่ง กิจจญาณ ความรู้นอกข้อหน้าที่ที่พึงกระทำ ก็บังเกิดขึ้นในอริยสังทั้ง ๔ ว่า ทุกข์นี้ควรกำหนดรู้ สมุทัยนี้ควรละ นิโรธนี้ควรกระทำให้แจ้ง มรรคนี้ควรปฏิบัติให้มีให้เป็นขึ้น ก็เป็นวนรอบหนึ่ง กตญาณ รู้นอกซึ่งได้กระทำแล้ว ก็บังเกิดขึ้นในอริยสังทั้ง ๔ ว่า ทุกข์นี้ได้กำหนดรู้แล้ว สมุทัยนี้ละได้แล้ว นิโรธนี้ทำให้แจ้ง

## มาฆบูชาเทศนา กัณฑ์ที่ ๓ (กัณฑ์ศักราช - พระพุทธคุณ)

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

พระธรรมเทศนาในโอกาสกิจกาลทางพระพุทธศาสนา

คณะธรรมยุต

จัดพิมพ์เผยแพร่

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนายุกาล จำเดิมแต่ปรีนิพพานแห่งพระองค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น นับโดยปัจจุบัน ๒๕๒๗ พรรษา กุมภภาพันธมาส สุธทินที่ ๑๖ พุทฺหสัปดาห์, พระพุทธศาสนายุกาล, นับจำเดิมแต่ปรีนิพพานแห่งพระองค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น มีนัยอันพึงกำหนดนับด้วยประการฉะนี้.

ผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ทรงกระทำวิสุทธอุโบสถคืออุโบสถอันบริสุทธิ์ ด้วยพระสงฆ์สาวกเหล่านั้น ได้ทรงแสดงพระโอวาทปาติโมกข์ คือพระโอวาทซึ่งเป็นหลักแห่งความประพฤติ สำหรับที่จะปฏิบัติและสำหรับที่จะสั่งสอนประกาศพระพุทธศาสนา ฉะนั้น วันจาตุรงคสันนิบาต จึงถือว่าเป็นวันสำคัญวันหนึ่งในพระพุทธศาสนา อันเกี่ยวกับความประจวบกันเข้าแห่งกัณฑ์ทั้งปวงนั้นส่วนหนึ่ง

ให้มีความรู้ความเข้าใจ แล้วก็ตั้งใจปฏิบัติธรรมตามที่ทรงสั่งสอนให้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามที่ทรงสั่งสอน ดังนั้นก็เป็นอย่างอื่นว่าได้กระทำปฏิบัติบูชา.

อันข้อความและเนื้อความแห่งพระโอวาทปาติโมกข์ ท่านจะได้แสดงอธิบายในกัณฑ์ต่อไปโดยลำดับ ในกัณฑ์นี้เรียกว่า เป็นกัณฑ์ศักราชหรือกัณฑ์บูชา จึงจะได้แสดงพระพุทธคุณ คุณแห่งพระพุทธเจ้า เพื่อเป็นที่ตั้งแห่ง

เป็นสังจะคือความจริง และทรงแสดงพระธรรมที่เป็นสังจะนี้สั่งสอน สังธรรมที่ได้ทรงปฏิบัติค้นคว้าจนถึงได้ตรัสรู้ ก็มีชื่อว่าเป็นอย่างสังจะคือความจริงสามัญโลก ซึ่งยังประกอบอยู่ด้วยความทุกข์ต่างๆ ไม่พ้นจากความทุกข์ต่างๆ ไปได้ แต่ว่าเป็นอริยสังจะคือเป็นความจริงที่ทำให้ผู้รู้ให้พ้นทุกข์ได้ และผู้ซึ่งพ้นทุกข์ได้นั้น ก็ได้ชื่อว่าอริยะ ผู้เจริญ ผู้ประเสริฐในพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น จึงทำให้

โดยชอบ คำว่า โดยชอบนั้น ก็คือเป็นความรู้ที่ไม่ผิด เป็นความรู้ที่ถูกต้อง คือเป็นสังจะคือความจริง และก็มีชื่อเป็นความจริงอย่างสามัญโลก แต่ว่าเป็นความจริงที่เป็นอริยสังดังกล่าว ซึ่งทรงได้มาด้วยได้ทรงพบมขัณมาปฏิบัติหา ข้อปฏิบัติที่เป็นหนทางกลาง อันได้แก่มรรคมืองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ สัมมาวาจา เจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ การงาน

กำหนดรู้ ทุกข์นี้พระองค์ได้ทรงกำหนดรู้แล้ว เหตุเกิดทุกข์ควรละ เหตุเกิดทุกข์นี้พระองค์ทรงละได้แล้ว ความดับทุกข์ควรกระทำให้แจ้ง ความดับทุกข์นี้พระองค์ทรงกระทำให้แจ้งแล้ว ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ควรปฏิบัติให้มีขึ้นให้เป็นขึ้นมา ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์นี้พระองค์ได้ทรงปฏิบัติให้มีให้เป็นขึ้นมา บริสุทธบริบูรณ์แล้วดังนี้.

ความดับทุกข์จริง นี่เป็นมรรคคือทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์จริง คือรู้นในความจริงว่าเป็นอย่างไร กิจจญาณ รู้นอกคือข้อที่ควรทำ ดังที่ได้ตรัสแสดงไว้ว่า ทรงรู้ว่าทุกข์ควรกำหนดรู้ สมุทัยคือเหตุให้เกิดทุกข์ควรละ นิโรธคือความดับทุกข์ควรกระทำให้แจ้ง และมรรคคือข้อปฏิบัติที่ให้ถึงความดับทุกข์ควรปฏิบัติให้มีให้เป็นขึ้น เรียกว่ารู้นอกคือหน้าที่ที่จะพึงปฏิบัติในสังจะที่เป็น

พึงกระทำ คือรู้นในหน้าที่อันพึงปฏิบัติในอัมมะที่เป็นตัวสังจะคือความจริง และเมื่อได้ปฏิบัติในกิจคือหน้าที่ที่พึงปฏิบัตินั้นเสร็จแล้ว ก็ย่อมจะได้กตญาณ คือความรู้ในกิจซึ่งได้กระทำแล้ว ดังที่ได้ตรัสแสดงไว้ว่า ทรงรู้ว่า ได้กำหนดรู้ทุกข์แล้ว ได้ละสมุทัยคือเหตุให้เกิดทุกข์ได้แล้ว ได้กระทำให้แจ้งนิโรธคือความดับทุกข์แล้ว ได้ปฏิบัติทำให้มีขึ้นให้เป็นขึ้นในมรรคคือทางปฏิบัติให้ถึงความดับ

แล้ว มรรคนี้ได้ปฏิบัติแล้ว.

เมื่อกำลังปฏิบัติ ญาณที่มีวนรอบ ๓ เป็นไปในอริยสังทั้ง ๔ ๓ คุณ ๔ ก็เป็น ๑๒ มีอาการเป็น ๑๒ นี้ยังไม่ประมวลเป็น ๑ ก็ยังไม่เป็นความตรัสรู้ และเมื่อได้ทรงปฏิบัติจนญาณทั้ง ๓ รวมเข้าเป็น ๑ เมื่อได้กระทำกิจเสร็จ กำหนดรู้ทุกข์แล้ว ละสมุทัยได้แล้ว ทำให้แจ้งความดับทุกข์แล้ว ปฏิบัติใน



อนึ่ง วันนี้เป็นวันมาฆปุณมี ซึ่งตรงกับวันจาตุรงคสันนิบาต ซึ่งบังเกิดขึ้นในต้นพุทธกาล จึงได้กำหนดเป็นวันบูชาพิเศษสำคัญวันหนึ่งในพุทธศาสนา อันจาตุรงคสันนิบาตนั้น แปลว่าประกอบความประชุมแห่งพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า อันประกอบด้วยองค์ ๔ คือ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งท่านแสดงว่ามีจำนวนถึง ๑,๒๕๐ รูป ล้วนเป็นพระอรหันต

และพระโอวาทที่ทรงแสดงก็เป็นพระโอวาทอันสำคัญเป็นหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาดังกล่าว.

ฉะนั้น จึงสมควรที่พุทธศาสนิกชนทั้งปวงจะพึงกระทำการบูชาเมื่อวันเช่นนี้เวียนมาถึงเข้า บูชาพระพุทธเจ้าผู้พระบรมศาสดา พร้อมทั้งพระธรรม พร้อมทั้งพระสงฆ์อรหันตสาวกเหล่านั้น ด้วยเครื่องสักการาวรามิส ด้วยการ

พุทธานุสติ ระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า เพื่อให้เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา ความเชื่อ ปสาทะ ความเลื่อมใส ตลอดจนถึงเพื่อปัญญาในธรรมที่ประกอบอยู่ในพระพุทธคุณนั้น ก็แลในเบื้องต้นนี้ควรทำความเข้าใจเป็นขั้นแรกว่า อันพระพุทธคุณนั้น ย่อมส่องถึงพระธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ ด้วยการปฏิบัติมาถูกต้องในข้อปฏิบัติ อันนำไปทรงได้พระญาณตรัสรู้พระธรรม อันเป็น

สังจะที่ทำให้พ้นทุกข์ได้นี้ได้ชื่อว่าอริยสัง ซึ่งแปลง่าย ๆ ว่า เป็นสังจะที่ประเสริฐ เพราะทำให้ผู้รู้พ้นทุกข์ได้ ทำให้ผู้รู้เป็นอริยบุคคลขึ้นมาได้ นี่เป็นคุณสมบัติพิเศษอันมีอยู่ในพระพุทธคุณ และก็มีอยู่ในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า.

พระบรมศาสดาเมื่อทรงสั่งสอน ก็ย่อมทรงแสดงสั่งสอนสังจะที่เป็น

ชอบ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ สัมมาวายามะ เพียรชอบ สัมมาสติ ระลึกชอบ สัมมาสมาธิ ตั้งใจมั่นชอบ นี้ก็เป็นสัมมา โดยชอบขึ้นโดยลำดับ จึงทรงได้ญาณคือความหยั่งรู้ในอริยสัง ก็เป็นสัมมาญาณ ความหยั่งรู้ชอบ ทำให้ทรงหลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ทั้งหมด ก็เป็นสัมมาวิมุตติ พ้นชอบ รวมความว่า สัมมาตะคือความเป็นชอบทั้ง ๑๐ ข้อนี้ รวมเข้าในคำว่า สัมมา โดยชอบ.

ข้อที่ว่า จักขุ ดวงตา ญาณ ความหยั่งรู้ ปัญญาวิชาความสว่าง บังเกิดผุดขึ้นในอัมมะที่มีได้เคยทรงสดับมาก่อน แสดงว่าตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง และความตรัสรู้ของพระองค์นั้นก็ได้ในคำว่าพุทโธ สัมมา โดยชอบ สัม ด้วยพระองค์เอง พุทโธ ตรัสรู้ พุทโธตรัสรู้แล้วก็คือรู้นในอริยสังทั้ง ๔ และตามที่ได้ตรัสแสดงไว้ในปฐมเทศนานั้น ที่เรียกว่า ตรัสรู้ ในอริยสังทั้ง ๔ จึงมีได้

ความจริงนั้น ในข้อนี้จึงบ่งให้เข้าใจว่า ขึ้นชื่อว่าสังจะคือความจริงนั้น มิใช่ว่าจะเป็นของที่ควรปฏิบัติให้มีขึ้นให้เป็นขึ้นทั้งนั้น แต่ว่าบางอย่างเป็นสิ่งที่จะต้องละบางอย่างเป็นสิ่งทีควรปฏิบัติให้มีขึ้นให้เป็นขึ้น สิ่งที่ต้องละนั่นก็คือสมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์ และเมื่อรู้อริยสัง ข้อนี้เป็นสมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์ หน้าที่ที่พึงกระทำนั้นก็คือต้องละสมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์นั้น.

ทุกข์ได้บริสุทธิ์บริบูรณ์แล้ว ดังนี้ก็เช่นกันกตญาณ รู้นอกซึ่งได้กระทำแล้ว.

และเมื่อรู้นอกซึ่งได้กระทำแล้วดังนี้ ญาณคือความหยั่งรู้ทั้ง ๓ จึงมาประมวลเข้าเป็นญาณคือความหยั่งรู้อันเดียว ซึ่งได้ตรัสแสดงไว้ว่า มีวนรอบ ๓ มีอาการ ๑๒ ในอริยสังทั้ง ๔ มีวนรอบ ๓ นั่นก็คือสังจญาณ ความรู้นิสัจจะซึ่งเป็นตัวความจริง บังเกิดขึ้นในอริยสังทั้ง ๔ ว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุเกิดทุกข์ นี้

มรรคมืองค์ ๘ สมบูรณ์บริบูรณ์แล้ว รวมเป็นญาณอันเดียว ซึ่งมีวนรอบ ๓ มีอาการ ๑๒ ในอริยสังทั้ง ๔ และรวมเข้าในคำว่า นี้ ซึ่งรวมอยู่ในกายยาวาวาหนึ่ง มีสัญญา มีใจครองนี้ โดยตรงคือที่จิตนี้ ซึ่งเป็นปัจจุบันธรรมบังเกิดขึ้นบัดนั้นว่า นี้คือในกายใจนี้ ในจิตนี้ทั้งหมด สังจะคือความจริง กิจจะคือกิจที่พึงทำ และกตะคือกิจที่กระทำแล้ว รวมอยู่ป็นอันเดียวในความรู้อันเดียว เป็น

ตัวมรรคเป็นตัวละครและเป็นนิพพาน รวมอยู่เป็นอันเดียวกัน เป็นวิชาความรู้ เป็นวิมุตติความหลุดพ้น รวมกันเป็นอันเดียวกัน ดังนี้เป็นความคร้สรู้.

เพราะฉะนั้น สัมมา โดยชอบ สัม ด้วยพระองค์เอง พุทโธ รู้แล้ว ในอริยสังทั้ง ๔ จึงทรงได้พระนามว่าสัมมาสัมพุทธโธ ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ ัมมะที่ทรงแสดงสั่งสอน ก็ได้ทรงแสดงสั่งสอนเพื่อให้ผู้ฟังได้ปัญญาคือความรู้ เพื่อ

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

นั่นคือนิพพานในพระพุทธศาสนา อันต้องอาศัยการปฏิบัติด้วยมีขันติคือความอดทน ตติกาขาคือความทนทาน เพราะฉะนั้น จึงได้ตรัสสอนไว้ในพระโอวาทปาติโมกข์ว่า **“ขฺนฺตี ปรมฺี ดโป ตีติกขา** ขันติ ความอดทน ตติกาขา ความทนทาน เป็นตบะ ัมมะเป็นเครื่องเผากิเลสเป็นอย่างยิ่ง **นิพฺพานํ ปรมํวทฺนฺตี พุทฺธา** พระพุทธะคือผู้รู้แล้วทั้งหลาย กล่าวนิพพานว่าเป็นอย่างยิ่ง”

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

ในบาทพระกาลาต่อไปว่า **“สพฺพปาปสฺส อภณฺมํ** ไม่ทำบาปทั้งปวง **กุสลสฺสุปสมฺปทา** อุปสมบทกุศลคือยังกุศลให้ถึงพร้อม **สจฺจิตฺตปริโยทปนํ** การทำจิตของคนให้ผ่องใสบริสุทธิ์ **เอตํ พุทฺธาน สาสนํ** นี้เป็นพระพุทธศาสนา คำสอนของพระพุทระทั้งหลาย” และต่อจากนี้ก็ได้ตรัสขยายความว่า **“อนุปฺวาโท อนุปฺมาโต** ไม่ว่าร้าย ไม่ทำร้าย **ปาฎิโมกฺขเ จ สํวโร** สำรวมในพระปาติโมกข์

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

ศาสนา และในครั้งนั้นท่านใช้คำว่า **“ได้ทรงกระทำวิสุทธอุโบสถคืออุโบสถบริสุทธิ์** ด้วยพระสงฆ์สาวกผู้บริสุทธิ์ทั้งปวงเหล่านั้น” การทำอุโบสถของพระภิกษุสงฆ์นั้นจึงเป็นอันเริ่มขึ้น โดยมีหลักฐานตั้งแต่ครั้งนั้น คือการทำอุโบสถของพระภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน ท่านแสดงว่า ต่อจากนั้นพระพุทธเจ้าก็ได้ทรงทำอุโบสถร่วมกับภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน และพระองค์เองก็ได้ทรงสวดโอวาท

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

ปาติโมกข์นี้ ก็เป็นหลักสอนสำหรับที่จะปฏิบัติ สำหรับที่จะสั่งสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติ ที่ตรัสไว้อย่างย่อ่นย่อ ฉะนั้น เราทั้งหลายในบัดนี้ เมื่อมากระทำการบูชา จึงสมควรที่จะฟังและน้อมรับข้อปฏิบัติในพระโอวาทปาติโมกข์นี้ ซึ่งท่านจะได้ผลัดเปลี่ยนกันแสดงต่อไป โดยเคารพเทอญ.

หมายเหตุ : ทรงแสดง ณ พระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗

ให้พันทุกข์ อันนับเข้าในอริยสัง ตามสมควรแก่กำลังอินทรีย์ของบุคคล อันกำลังอินทรีย์ของบุคคลนั้น ก็ได้แก่กำลังแห่งศรัทธาคือความเชื่อ วิริยะคือความเพียร สติคือความระลึกได้ สมาธิคือความตั้งใจมั่น และปัญญาคือความรู้ อันอินทรีย์ทั้ง ๕ ข้อนี้ของบุคคลย่อมมีต่าง ๆ กัน เมื่อยังมีอินทรีย์อ่อน พระพุทธเจ้าก็ทรงสั่งสอนด้วยธัมมะอันเป็นเบื้องต้น อินทรีย์ขนาดกลางก็ทรงสอน

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

ดังนี้ และก็ได้ตรัสแสดงถึงบรรพชิตสมณะว่า **“น ทิ ปพฺพชิตो ปรูปฺมาติ สมโณ โหติ** **ปรี วิເຊຍນຸໂຕ** ผู้ที่ยังทำร้ายผู้อื่นหาชื่อว่าเป็นบรรพชิตไม่ ผู้ที่เบียดเบียนผู้อื่นหาชื่อว่าเป็นสมณะไม่” หรือแปลอีกอย่างหนึ่งว่า “บรรพชิตไม่ทำร้ายผู้อื่น สมณะไม่เบียดเบียนผู้อื่น” อันบรรพชิตในพุทธศาสนาก็คือผู้ที่ออกจากบาป ออกจากกิเลส สมณะในพุทธศาสนาก็แปลว่าผู้สงบบาปสงบ

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

**มตฺตณฺฺญา จ ภตฺตสฺมึ** รู้ประมาณในภัตตาหาร **ปฺนฺตณฺจ** สยนาสนํ ที่นอนที่นั่งอันสงบ **อริจิตฺเต** **จ อาโยโค** การประกอบในอธิจิตคือจิตยิ่ง **เอตํ พุทฺธาน สาสนํ** นี้เป็นพระพุทธศาสนา คำสอนของพระพุทระทั้งหลาย” ดังนี้. พระสงฆ์สาวก ๑,๒๕๐ รูปเหล่านั้นล้วนเป็นพระอรหันต์ เสร็จกิจที่จะพึงปฏิบัติเพื่อละกิเลสเพื่อพ้นทุกข์แล้ว เพราะฉะนั้น พระโอวาทปาติโมกข์นี้

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

ปาติโมกข์นี้เป็นการกระทำอุโบสถ จนกระทั่ง เมื่อทรงบัญญัติพระวินัย ซึ่งสมควรแล้ว ถึงกาละอันสมควร จึงได้โปรดให้พระสงฆ์ประชุมกันทำอุโบสถ ลำพังพระสงฆ์เองทุกกึ่งเดือน โดยทรงบัญญัติเป็นพระวินัยให้สวดสิกขาบทบัญญัติอันเป็นหลักปฏิบัติ ดังที่เรียกว่าสิกขาบทมาในพระปาติโมกข์ ซึ่งพระสงฆ์ก็ได้สวดพระปาติโมกข์ คือสวดพระวินัยบัญญัติของพระพุทธเจ้า ซึ่ง

ด้วยธัมมะที่เป็นขนาดกลาง อินทรีย์ที่แก่กล้าก็ทรงสั่งสอนด้วยธัมมะอันเป็นอย่างละเอียด อันจะนำไปให้ได้ดวงตาเห็นธรรมขึ้นได้ ดูเหมือนว่าไม่ยาก เพราะฉะนั้น ัมมะที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนจึงมีปริยายคือทางเป็นอันมาก แต่ว่าธัมมะทุกข้อนั้นก็มุ่งพันทุกข์ โดยมีการปฏิบัติเพื่อญาณคือความหยั่งรู้ในอริยสัง ซึ่งเป็นอย่างอ่อนอย่างกลางอย่างละเอียด นำให้บรรลุลถึง และความพ้นทุกข์

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

กิเลส เพราะฉะนั้น บรรพชิตสมณะในพุทธศาสนา ที่จะเป็นบรรพชิตสมณะเต็มทีก็ต้องบรรลุนิพพาน คือความดับกิเลสและกองทุกข์ด้วยประการทั้งปวง ซึ่งจะต้องอาศัยการปฏิบัติในขันติคือความอดทน ตติกาขาคือความทนทาน อดทนทนทานต่อกิเลสต่อทุกข์นั่นเอง.

ครั้นได้ทรงแสดงหลักปฏิบัติไว้ดังนี้ ก็ได้ทรงแสดงทางปฏิบัติรวมเข้า

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

จึงมิใช่เพื่อจะสั่งสอนท่านเหล่านั้นให้ปฏิบัติองค์ท่านเอง เพราะท่านได้ปฏิบัติมาสมบูรณ์แล้ว ละกิเลสและกองทุกข์ได้สิ้นแล้ว เพราะฉะนั้น จึงเป็นพระโอวาทแม่บทใหญ่สำหรับที่จะปฏิบัติด้วย สำหรับที่จะสั่งสอน เป็นการประกาศพระพุทธศาสนาด้วย และโดยเฉพาะท่านพระสงฆ์สาวกเหล่านั้น ท่านเสร็จกิจแล้ว ก็ทรงสั่งสอนสำหรับที่จะเป็นหลักที่ท่านจะไปสั่งสอนประกาศพระพุทธ-

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

บัดนี้ก็มี ๒๒๗ สิกขาบท ดังที่ปฏิบัติกันอยู่จนทุกวันนี้ เพราะฉะนั้น การทำอุโบสถของพระภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน จึงเริ่มขึ้นในวันมาฆปุณเมีนั้น.

เมื่อเป็นดังนี้ วันมาฆปุณเมีอันเป็นวันบังเกิดขึ้นแห่งจาตุรงคสันนิบาตแห่งพระโอวาทปาติโมกข์ จึงเป็นวันที่บังเกิดขึ้นแห่งวันทำอุโบสถของพระภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน โดยมีหลักฐานสืบต่อมาจนบัดนี้ และหลักในพระโอวาท